

ДЕЯКІ ПИТАННЯ СПІВАВТОРСТВА

Створення об'єктів права інтелектуальної власності може відбуватись як самостійно автором, так і за участі декількох суб'єктів права інтелектуальної власності. Порядок створення таких об'єктів суттєво впливає й на умови їх використання, необхідність дотримання майнових та немайнових прав всіх співавторів. Відносини, які виникають між співавторами, достатньо детально врегульовані в законодавстві, є предметом багатьох наукових досліджень. Зокрема, окремі аспекти співавторства досліджувались в працях: В. А. Дозорцева, О. В. Жилінкової, М. Я. Кирилової, С. М. Клейменової, Р. Б. Шишки

Разом з тим практика свідчить, що багато питань потребують подальшого дослідження. Зокрема, відсутність усталеної практики укладання угод між співавторами призводить до виникнення спорів, пов'язаних із використанням твору, не приділяється належна увага дослідженню прав співавторів об'єктів промислової власності тощо.

Враховуючи зазначене, при проведенні дослідження вважається за необхідне розкрити такі питання співавторства: дослідити теорії співавторства; визначити критерії співавторства; проаналізувати практичні аспекти укладання договорів між співавторами; проаналізувати приклади судової практики розв'язання спорів, які виникають між співавторами у сфері авторського права та права промислової власності.

Відповідно до ст. 13 Закону України «Про авторське право і суміжні права» [1] співавторами визнаються особи, які спільною творчою роботою створили твір.

При цьому виділяють нероздільне і роздільне співавторство. Під нероздільним співавторством прийнято розуміти створення творів, які становлять одне нерозривне ціле. Ознакою нероздільного співавторства, що його характеризує, є неможливість виділення частини кожного автора, і, як наслідок, всі автори такого твору мають авторські правомочності на весь твір у цілому і на кожен його частину. Твір у тому випадку становить нерозривне ціле, коли його неможливо розділити не у фізичному сенсі, а відповідно до положень цивільного права [2, 118]. У випадку роздільного співавторства всі співавтори крім неподільного права на весь твір у цілому мають авторське право на створену ними частину твору. При роздільному співавторстві твір єдиний, але не утворює нерозривного цілого, а складається зі створених співавторами частин, кожна з яких має також самостійне значення.

Для визначення співавторства і відповідно права авторства за особами, які беруть участь у створенні творчого результату, необхідні певні умови:

1) має бути творчий результат, створений спільною працею співавторів, він повинен бути єдиним цілим, тобто таким, який не може існувати без складових частин як ціле;

2) повинна бути спільна творча співпраця авторів (технічна допомога не є співавторством);

3) результат творчої інтелектуальної праці співавторів має бути об'єктивно виражений у знаках, звуках, зображений у будь-якій іншій формі, яка є можливою для сприйняття;

4) повинна бути угода про спільну працю;

5) при роздільному співавторстві кожний з співавторів зберігає авторське право на свою частину, однак він є співавтором всього результату творчої діяльності;

6) співавторство повинне бути добровільним [3, 444].

Критерії визначення співавторства встановлено й в зарубіжній практиці. Так, відповідно до законодавства США твір співавторів визначається як твір, створений спільною працею двох або більше авторів, які домовились про те, що їх вклади у творення твору є нерозривні або взаємопов'язані частини єдиного цілого. При оцінці вагомості внесків кожного з потенційних співавторів суди керуються існуючими ліберальним та жорстким підходами до цього питання.

Відповідно до ліберального підходу створений твір повинен задовольняти критеріям його охороноздатності як об'єкта авторського права незалежно від того, заслуговують чи не заслуговують належні співавторам частини твору на правову охорону.

Жорсткий підхід містить таку вимогу: частина твору, належна кожному співавтору, повинна мати самостійне значення в аспекті її охороноздатності відповідно до законодавства про авторське право.

При розгляді справ про співавторство судовими органами США було розроблено відповідний тест для встановлення співавторства, який було сформульовано таким чином: твір співавторів повинен відповідати трьом критеріям: кожен з партнерів згоден вважати іншого співавтором; кожна з частин твору, створених партнерами, заслуговує самостійної правової охорони; кожен з партнерів згоден на включення своєї частини до загального твору у статусі нерозривної частини [4, 74].

У науковій літературі вироблено декілька концепцій визначення співавторства. По-перше, це «обмежувальна концепція співавторства», яка полягає в тому, що співавторство можливе лише в тому випадку, коли співавтори, працюючи разом над єдиним твором, створили такий об'єкт, в якому неможливо виокремити частини, створені конкретним автором. На думку прихильників даної концепції, композитор та поет не вважаються співавторами пісні, у зв'язку з тим, що об'єкти створені кожним з авторів та незаперечною є можливість їх використання.

По-друге, це «розширювальна концепція співавторства», відповідно до якої створеним у співавторстві буде вважатись будь-який спільний твір, якщо автори, об'єднуючи свої зусилля, зробили кожний свій вклад в єдиний твір, об'єднавши свої частини спільним задумом (навіть у тому випадку, коли у творі не можливо виокремити внесок кожного із авторів).

Також слід зазначити про теорію «сборного співавторства», яка визначає статус авторів аудіовізуальних творів та передбачає, що виділені законодавством автори аудіовізуального твору не можуть вважатись співавторами, яким спільно належить авторське право, разом з тим вони є авторами фільму в цілому, тобто «збірними» авторами [5, 15–17].

Залежно від того, яке співавторство існує між авторами, визначається й загальний порядок використання об'єкта авторського права.

Відповідно до ст. 436 Цивільного кодексу України авторське право на твір, створений у співавторстві, належить співавторам спільно, незалежно від того, становить такий твір одне нерозривне ціле чи складається з частин, кожна з яких може мати й самостійне значення. Частина твору визнається такою, що має самостійне значення, якщо вона може використовуватись незалежно від інших частин цього твору.

Відповідно до чинного законодавства укладання договору між співавторами не вимагається. У разі відсутності такого договору авторське право на твір здійснюється всіма співавторами спільно.

У науковій літературі також зазначається про необов'язковість, а інколи й про повне заперечення необхідності укладання угод між співавторами. Позиції науковців щодо укладання угод між співавторами наведені в роботі С. Клеймєнкової [6, 93–94].

Так, М. Я. Кирилова вказувала, що «у ряді випадків відносини співавторства можуть виникнути і при відсутності угоди. Наприклад, співавторство може бути встановлене в судовому порядку, коли хоча і не було попередньої згоди, але фактично твір став результатом творчої діяльності двох чи більше осіб» [7, 56].

Е. П. Гаврилов зазначає, що «співавторство виникає з моменту створення (вираження в об'єктивній формі) колективного твору. Для виникнення співавторства не потрібно дозволу чи угоди співавторів». При цьому Е. П. Гаврилов вважає, що укладання угоди між співавторами про використання твору є необхідним [8, 17].

В. А. Дозорцев вважає, що при створенні твору спільною творчою працею декількох авторів головним є не практичне здійснення спільної праці, а створення єдиного твору: ці особи могли працювати над твором не тільки не спільно, але навіть без домовленості один із одним, зовсім незалежно. Важливо тільки, щоб єдиний твір був результатом творчої праці кожного зі співавторів, хоча б діяльність деяких з них і не була спрямована на створення твору в співавторстві» [9, 50].

Також науковцями зазначається, що співавторство може виникнути без укладання угод між авторами й в тому випадку, коли творча праця спрямована на доопрацювання, доповнення вже створеного раніше іншим автором твору. Зокрема, зазначається, що виникнення відносин співавторства при використанні раніше створених творів без співавторської угоди може зустрічатися у сфері образотворчого мистецтва, а також при створенні музики на уже виданий текст.

Слід відзначити, що відсутність угод між співавторами, в яких би визначався порядок використання як самого об'єкта — результату співавторства, так і окремих його складових, якщо їх виокремлення є можливим, призводить до спірних ситуацій, розв'язувати які приходиться в судовому порядку.

Так, СПД Д. звернувся до господарського суду Автономної Республіки Крим з позовом про стягнення з СПД Г. компенсації за порушення авторського права, у зв'язку з тим, що в рекламних буклетах відповідача були використані тексти з художньої карти міста Феодосії. Художня карта міста Феодосії створена СПД Д. у співавторстві з громадянином К. Карта складається з незалежних частин, зокрема, автором текстів є громадянин К. Громадянин К. уклав з ТОВ «Е» (виробником реклами) договір про використання авторських прав від 2005 р., згідно з умовами якого автором передано невиключне право на використання його творів — текстів, які входили до складу художньої карти міста Феодосії, для виготовлення реклами за замовленням СПД Г.

Згідно з ч. 2 ст. 436 Цивільного кодексу України кожен із співавторів зберігає своє авторське право на створену ним частину твору, яка має самостійне значення.

Частиною 2 ст. 13 Закону № 3792 встановлено, що якщо твір, створений у співавторстві, складається з частин, кожна з яких має самостійне значення, то кожен із співавторів має право використовувати створену ним частину твору на власний розсуд, якщо інше не передбачено угодою між співавторами.

Договір СПД Д. і К. від 2 лютого 2005 р. про передачу авторських та суміжних прав не містить посилання на передачу автором позивачеві саме виключних прав на використання твору, а отже, є договором про передачу невиключних авторських прав.

Посилання позивача на проведені ним добір, координацію і упорядкування творів під час підготовки твору «Феодосія. Карта города. Карта Крима» не може бути підставою для задоволення його вимог, оскільки такий результат творчої праці відповідно до п. 15 ч. 1 ст. 8 Закону «Про авторське право і суміжні права» може бути лише самостійним об'єктом авторського права і не може порушувати авторські права на твори, що входять до нього як складові частини.

На підставі аналізу матеріалів справи господарський суд Автономної Республіки Крим, Севастопольський апеляційний господарський суд, встановивши відсутність у позивача виключного права на використання спірних творів, дійшли обґрунтованого висновку щодо відсутності у нього права дозволяти або забороняти використання цих творів іншим особам. Вищий господарський суд України Рішенням господарського суду Автономної Республіки Крим від 2006 р. та постановою Севастопольського апеляційного господарського суду від 2006 р. залишив без змін, а касаційну скаргу СПД Д. — без задоволення [10].

Слід зазначити, що проблемні питання у співавторстві виникають не лише стосовно угод між співавторами, а й щодо порядку використання окремих об'єктів, які належать співавторам, третіми особами. Так, щодо визначення умов використання пісні як об'єкта авторського права склались дві основні

позиції. Прихильники першої позиції вважають, що мелодія невід'ємно пов'язана з текстом музичного твору, відповідно виокремити мелодію як самостійний об'єкт, який може існувати окремо від слів, практично не можливо, оскільки мова йде про нероздільний об'єкт. Відповідно для того, щоб отримати дозвіл на використання лише мелодії, необхідно виплачувати винагороду всім співавторам, тобто набувати права на весь об'єкт.

На думку прихильників другої позиції, мелодія може бути використана окремо від тексту. Більшість авторів, які створили пісні, є співавторами. Разом з цим такі обставини не мають обмежувати можливість використання окремих складових пісні, а також обумовлювати необхідність придбання обов'язково майнових прав на весь твір. Така позиція є більш обґрунтованою з позиції законодавства [5, 13–17].

Що стосується надання права на використання твору — результату співавторства, слід зазначити, якщо інше не передбачено договором чи законом, дозвіл може надавати один із співавторів. Як зазначено в оглядовому листі Вищого господарського суду України від 30 червня 2009 р. № 01-08/411/1 «Про практику застосування господарськими судами законодавства про захист прав на об'єкти інтелектуальної власності (за матеріалами справ, розглянутих у касаційному порядку Вищим господарським судом України), сам по собі факт належності авторського права на твір, створений у співавторстві, всім співавторам (ст. 13 Закону України «Про авторське право і суміжні права») не свідчить про нікчемність правочину щодо подальшої передачі прав на твір одним із авторів іншим особам [11].

Так музичне видавництво звернулося до місцевого господарського суду з позовом до Представництва про стягнення компенсації за порушення виключних майнових авторських прав позивача на музичний твір.

У прийнятті рішення про відмову в позові попередні судові інстанції виходили з відсутності у позивача виключних майнових авторських прав на твір з огляду на передачу йому таких прав не усіма співавторами твору та з огляду на відсутність угоди, яка визначала б відносини між авторами.

За результатами розгляду касаційної скарги у справі Вищий господарський суд України зазначив таке.

Відповідно до ч. 1 ст. 31 Закону України «Про авторське право і суміжні права» автор (чи інша особа, яка має авторське право) може передати свої майнові права, зазначені у ст. 15 цього Закону, будь-якій іншій особі повністю чи частково. Передача майнових прав автора (чи іншої особи, яка має авторське право) оформляється авторським договором. Згідно зі ст. 204 Цивільного кодексу України правочин є правомірним, якщо його недійсність прямо не встановлена законом або якщо він не визнаний судом недійсним. З огляду на встановлений загальний порядок використання творів (з дозволу автора та зі сплатою авторської винагороди) та відсутність відомостей про визнання недійсними у встановленому порядку авторських договорів про передачу позивачеві виключних майнових авторських прав на твір декількома авторами висновки попередніх судових інстанцій щодо відсутності у позивача права на звер-

нення до суду з даним позовом є неправомірними (постанова Вищого господарського суду України від 21 квітня 2009 р. № 20/194).

Слід зазначити, що здебільшого увага приділяється дослідженню питань співавторства в авторському праві та суміжних правах, тоді як співавторство може виникати й при створенні об'єктів промислової власності.

Так, ЗАТ СУАП «ДПЗ» звернулося до ВАТ «ПКК» з позовом про визнання недійсними 6 деклараційних патентів на винаходи від 2000 р. Рішенням господарського суду АР Крим від 2002 р. позов задоволено. Визнано недійсними 6 деклараційних патентів від 2000 р. Основним мотивом прийняття такого рішення був висновок Українського інституту патентної експертизи — Укрпатент м. Київ від 2002 р., згідно з яким деклараційні патенти не відповідають умовам патентоспроможності, визначеним Законом України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», зокрема, ознаки виготовлення напоїв не є новими і збігаються з ознаками відомих сортів напоїв. У касаційній скарзі громадянин І. в інтересах громадян Л., Л., В., просить скасувати рішення господарського суду АР Крим, направити справу на новий розгляд, посилаючись на те, що прийняте рішення стосується прав і обов'язків вказаних співавторів винаходів спірних патентів, зареєстрованих у Державному департаменті інтелектуальної власності 2000 р., які не були залучені до участі у справі. Як вбачається з шести спірних деклараційних патентів на винахід від 2000 р. авторами винаходів є громадяни Л., Л., В. і ВАТ «П».

У відповідності до ст. 34 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» будь-яке посягання на право власника патенту, передбачене ст. 28 цього Закону, вважається порушенням прав власника, що тягне за собою відповідальність згідно з чинним законодавством.

При вирішенні спору судом області до участі у справі не залучено вище перелічених авторів винаходів, що не дозволило їм брати участь у судових засіданнях, давати пояснення щодо спору у цій справі при прийнятті рішення суду, яке зачіпає права та охоронювані законом інтереси зазначених осіб.

Враховуючи викладене, постановлене у справі рішення підлягає скасуванню, а справа — направленню на новий розгляд до місцевому суду [12].

Таким чином, однією з головних умов використання об'єктів права інтелектуальної власності, які є результатом творчої праці декількох авторів, є укладання між ними угод, в яких би визначався порядок розпорядження такими об'єктами. Наявність проблем у правозастосовчій практиці обумовлюють актуальність подальшого дослідження судової практики розв'язання спорів, які виникають при співавторстві, дослідження договірної практики використання об'єктів права інтелектуальної власності, створених декількома авторами, а також міжнародного досвіду регулювання співавторства.

Література

1. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23 груд. 1993 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1994. — № 13. — Ст. 64.
2. Гаврилов Э. П. Комментарий к закону об авторском праве и смежных правах. Судебная практика / Э. П. Гаврилов. М. : Экзамен, 2002. 352 с.

3. Цивільний кодекс України : наук.-практ. комент. / [заг. ред. Є. О. Харитонов]. — Х. : Одіссей, 2007. — 1200 с.
4. Мельников В. Толкование судами понятия «статус соавтора» // Интеллектуальная собственность. — 2005. — № 9. — С. 72–80.
5. Семенова О. Спорные вопросы соавторства / О. Семенова, Е. Николаева // Интеллектуальная собственность. — 2007. — № 9. — С. 12–21.
6. Клейменова С. М. Авторські правовідносини як форма реалізації правомочностей суб'єктів авторського права : дис. ... канд. юрид. наук. : 12.00.03 / С. М. Клейменова. — О., 2004. — 203 с.
7. Кириллова М. Я. Развитие советского авторского права : [учебник] / М. Я. Кириллова. — Свердловск : Свердлов. юрид. ин-т, 1982. — 82 с.
8. Гаврилов Э. П. Советское авторское право. Основные положения. Тенденции развития / Э. П. Гаврилов. — М. : Наука, 1984. — 222 с.
9. Дозорцев В. А. Авторские дела в суде : науч.-практ. комментарий. / В. А. Дозорцев. — М., 1985. — 176 с.
10. Постанова Вишого господарського суду від 17 жовтня 2006 № 2-13/6844-2006 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua>.
11. Оглядний лист Вишого господарського суду України від 30.06.2009 № 01-08/411/1 «Про практику застосування господарськими судами законодавства про захист прав на об'єкти інтелектуальної власності (за матеріалами справ, розглянутих у касаційному порядку Вищим господарським судом України) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>.
12. Постанова Вишого господарського суду від 4 березня 2003 р. № 2-1/1195 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.arbitr.gov.ua>.

Анотація

Ульянова Г. О. Деякі питання співавторства. — Стаття.

У статті розкриваються загальні питання співавторства, яке виникає при створенні об'єктів авторського права та права промислової власності декількома авторами. Аналізуються теоретичні та практичні аспекти укладання договорів між співавторами, які визначають порядок використання співавторами об'єктів права інтелектуальної власності в цілому й окремих об'єктів, які входять до його складу.

Ключові слова: співавтор, критерії співавторства, договір між співавторами, договір про передавання майнових авторських прав.

Аннотация

Ульянова Г. О. Некоторые вопросы соавторства. — Статья.

В статье раскрываются общие вопросы соавторства, которое возникает при создании объектов авторского права и права промышленной собственности несколькими авторами. Анализируются теоретические и практические аспекты заключения договоров между соавторами, в которых определяется порядок использования соавторами объектов права интеллектуальной собственности в целом, а также отдельных объектов, которые их составляют.

Ключевые слова: соавтор, критерии соавторства, договор между соавторами, договор о передаче имущественных авторских прав.

Summary

Ulyanova G. Some Aspects of Co-Authorship. — Article.

The theoretical and practical aspects of co-authorship are explored in the article. In the article were researched the questions of conclusion by a contract between co-authors, practice of the use of the objects of intellectual property right, created by co-authors, expedience of practice of judicial copyright protection.

Keywords: co-author, criteria of co-author, contract between co-authors, the contract about the passing of property copyright.